

Atatürk'ün Dil –Yazın Alanına İlişkin Türk Gençliğine Verdiği Buyruklar

Nurettin ERGEN*

«Türk çocuğu konuşurken, onun bildirme ve anlatış biçimi, Türk çocuğu yazarken, onun anlatım özelliği, kendisini dinleyenleri, onun yürüdüğü yola götürebilecek bu yeteneği sayesinde, Türk çocuğu, kendisini dinleyen ya da yazısını okuyanları, peşine takarak, yüksek Türk ülküsüne iletebilecek, ulaştırabilecektir.»¹

Atatürk, Türk gencinin, sözlü ve yazılı anlatımının, nasıl olması gerektiğini belirtiyor bu tümcelerinde. Türk genci konuşurken, kendisini dinleyenleri, arkasından sürükleyecek biçimde konuşacak. Onları, yürüdüğü yola götürecektir. Böylece, yüksek Türk ülküsüne ulaşılacak...

Atatürk'ün, kitleleri peşinden götürmesi, üstün söz söyleme sanatına sahip olmasındandır. Söylevciye şu üç özellik varsa, karşısındakileri kesinlikle etkileyeceği, onları, peşisıra götürebileceği söylenir : SES, SÖZ ve GÖZ. Atatürk'te bu üç öge de çok üstündür. O'nun yakından dinleyenler, büyüleyici, manyetik etkili sesinden söz ederler. Söylevlerindeki sözlerinin her biri, bir yapı taşı gibidir. Tümcelerindeki bir sözcüğü, bir başka yere kıpırdatamazsınız. Anlatımında, ne bir eksik, ne de bir artık söze rastlayamazsınız. O'nun mavi gözleri, anlamlı bakışları ise, bir destan konusudur.

«Gerçek yurttaş nerede, ne durumda, kiminle beraber bulunursa bulursun, serbest konuşmalı, kafasından, vicdanından gelen şeyleri söylemeli»dir.²

Büyük kitleleri, üstün söylev tekniği ile kendisine çeken Atatürk, yurttaşların konuşmalarında özgür olmasını istemektedir. Kişi, hangi ortamda konuşursa konuşsun, kendi düşünce ve duygularını söyleyebilmelidir.

«İsterim ki tüm yurttaşlar, serbest olsunlar, kendisine söz söylenilen kimse Devlet Başkanı olsun olmasın, düşündüklerini söyleyinler ve Cumhurbaşkanını düşündüklerine sevketsinler...

*Türkçe Öğretmeni ve Eğitim Bilim Uzmanı

¹Afetinan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıkları, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 1971, s. 51.

²Sadi Borak, Atatürk ve Edebiyat, İstanbul, Dilek Matbaası, 1972, s. 78.

Arkadaşlar,benim üzerimde etki yapan şey, böyle ülkü sahibi yurttaşların özgür konuşmasıdır. Çünkü ben o zaman, beni seven yurt çocuklarının yanlışlarını düzeltmeye fırsat bulurum... Ben tanıyanlar bilir ki ben herhangi bir yurt sorunu hakkında konuştuğum zaman, mutlaka benim dediğim doğrudur, diye iddia etmem. Bana böyle bir şey söylerse, onu kabul ederim.»³

Atatürk'ü yakından dinlemek mutluluğuna eren tüm Devlet adamı, yazar, sanatçı vb... kişilerin, birleştiği bir nokta vardır : Atatürk açık yüreklidir. İçten pazarlıklı değildir. Gerektiğinde sözünü esirgeyemeyen bir kişidir. Nerede ve hangi ortamda olursa-olsun, düşüncelerini ve duygularını dile getirmesini bilir... İşte O, bu tutumunu, çevresindekilere de benimsetmek ister. O'na göre, tüm ülkü sahibi kişiler özgürce konuşup yazmalıdırlar ki düşünceleri yayılabilsin. Ya da konuşmalarının tepkilerini alabilsin. Eğer yanlışları varsa, bunları düzeltebilsin...

Atatürk'e göre, yazının amacı, «büyük insanlık» yolunda, «uyandırıcı, yönlendirici ve yürütücü» olmalıdır. O, gerek söyleşilerinde, gerekse buyruklarında, yazını, toplumun yücelmesi yönünde kullanmayı önermiştir. Türk çocuğu, yazın yoluyla ulusunun yüceliğini, sağlam ıralı (karakterli) olduğunu öğrenecek, devrimlere bu yoldan bağlanacak ve onu koruyacak, yine bu yoldan, iyi söylevci olarak yükümlülüklerini, olumlu yönlerde peşinden sürükleyecektir.⁴

Atatürk, 1921'lerde, Ankara'da, Vâlâ Nurettin ve arkadaşlarıyla tanıştığı gün kendilerine :

«Bazı genç ozanlar, çağcıl olsunlar diye konuşuz şiir yazmaları yoluna sapıyorlar. Size öğütlerim : Amaçlı şiirler yazınız.»⁵

Atatürk'ün, gerek yurttaşları, gerekse yazıncıları karşısına alarak yaptığı konuşmaları özetlersek : Yazın, sanat için değil, toplum içindir. Bir amaç için yazılır. Yazında, toplumsal gerçekler belirtilmelidir. Toplumsal sorunların yansıtılması, ortaya konulması, yazın yoluyla yapılmalıdır. Cumhuriyetin ve onun kurumlarının, kısacası yeni toplumsal yaşamın, yeni bir yazını olmalıdır.

«Köylü, ulusun efendisidir» diyen Atatürk'ten, bir başka yazın anlayışı da beklenemezdi zaten.

³Borak, Ün. Ver., s. 79.

⁴Borak, Ün. Ver., s. 73.

⁵Borak, Ün. Ver., ss. 169-170.

«Harp Okulu'nda, şiir yazmak hakkında, bir lise öğretmeninini koyduğu yasağı unutamıyordum. Fakat güzel söz söylemek ve yazmak tutkusu devam ediyordu. Ders aralarında güzel söz söyleme talimleri yapıyorduk. Saati elimize alıyor, bu kadar dakika sen, bu kadar dakika ben söyleyeceğim diye yarışmalar düzenliyorduk.»⁶

Atatürk'ün çok güzel konuşması ve yazmasında, kuşkusuz, yukarıda belirttiği özel uğraşlarının da büyük payı olmuştur.

«Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin ulusal ve zengin olması, ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etkenidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin...»

Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.»⁷

Atatürk, 2.9.1930 tarihinde söylüyor yukarıdaki sözleri. 20 Mayıs 1928'de, Büyük Millet Meclisi'nde, uluslararası sayıların kabulü görüşülürken, yeni harflerin ortaya atıldığını, 1 Ağustos 1928'de de, Atatürk'ün Başkanlığında toplanan üyelerin, yeni alfabe hazırlıklarını tamamladığını görmekteyiz.⁸ «Bizim, uyumlu, zengin dilimiz, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir» diyen Atatürk, dil devriminde önceliği, harf devrimine vermiştir. Hemen ardından da, Türk dilinin, yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması uğraşına geçmiştir.

Bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, elbet de benliğini yansıtacak bir uygarlık dili olmasını isteyecekti. Osmanlıca köleliğine son verecekti. Ulusal duygunun tutmadığı bir dili, sürdürmeyecekti.

«Öz Türkçe olan binlerce sözleri unutulmak köşesinde bırakıp da, başka dillerden dilenerek hemen-hemen bir diller türüsü durumuna geçmek, bir aşağılanmadır.»⁹ Bu aşağılanmaya, Atatürk, göz yummayacaktı. Nitekim de öyle oldu. Dil devriminin gerçekleşmesiyle, gençler, küme ve azınlık ayrıcalığı olmaksızın eğitim olanağına kavuştular. Düşünsel kurtuluşunu gerçekleştirdiler. Osmanlı kafalıların sinsi kışkırtmalarına karşın, Atatürk, dil devrimini başardı. Ulusun kendi benliğine kavuşması için üstün bir çaba ortaya koydu. Aslında, ulusallaşmanın ve çağdaşlaşmanın bir yolu da buydu. Öz diliyle, kendi öz benliğini bulamayan bir ulus, «çağdaş uygarlık düzeyi»ne yürüyemezdi. İlk, böyle bir adımın atılması koşuldu.

⁶Sâti Erişen, **Dersimiz Atatürk**, Ankara : Güven Matbaası, 1963, s. 31.

⁷Ömer Asım Aksoy, **Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 1963, s. 5.

⁸Aksoy, **Ön ver.**, s. 16.

⁹Aksoy, **Ön. Ver.**, ss. 27-28.

İsviçre'li düşünür Bally'in de dediği gibi : «Dil devrimini ortaya çıkaran dirim, toplumbilim tepkilerini, hiçbir uğraşma durduramaz. Yeraltı suları gibi güvenle akan toplum dilini, bir ırmağın, güzelyazın ve yazı dilinden yapılmış ve yerinden kımıldamayan bir buz yüzeyi altında akan suyuna benzetebiliriz. Bu su, bir gün, o buz yüzeyini çatlatır, gürültülü dalgalar ile onun üstüne çıkar, dirimi ve gidişini yeniden yoluna koyar.»¹⁰

Atatürk, yaptığı dil devrimiyle, yaklaşık bin yıllık ulus özleminin gidermiştir. Yüzyıllarca horlanan, kaba görülen güzelim Türkçeyi gün ışığına çıkarmıştır. Ancak bu aşamada gençliğe büyük görevler düşmektedir. Türkçe'nin «bilinçle işlenmesi»nde, özel çaba gerekmektedir. Gerek gelişigüzel konuşmalarımızda —günlük gereksinimleri karşılarken—, gerekse kültür diliyle yazarken, sözcüklerin Türkçe seçilmesi, anadili mantığından ayrılınmaması, Türk dili beğenisinden yola çıkılması, ilke olarak benimsenmelidir.

Eskiden bazı kişiler —dil züppeleri—, yabancı dillerden ne değin çok söz araya sokuşturursa, kendilerini o değin kültürlü ve aydın sanmaktaydılar. Konuşmalarında, kendi dilinin inceliklerini göstererekleri yerde, yabancı dillerin egemenliğini üzerlerinde taşıyarak çalım yapmaktaydılar. İşte Atatürk, dil devrimiyle, bu tür bilinçsiz genç ve aydını azalttı. Bugün, bazı aymazlar bulunuyorsa da, önemli bir sayıda değıllerdir. Ancak bu kişilerin de, «yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması» gerekmektedir.

«Başka dillerdeki her bir söz için en az bir sözcük bulunmalıdır.»¹¹

Atatürk, dilimizi, geliştirmek için büyük çabalara girişti. Türkçeyi, toplumun gereksindiği düzeye getirmek için özleşmeyi hızlandırdı. Dilimizi, yüzyıllar öncesi düştüğü hastalıktan kurtardı. Dil hastalığının etkin ilacını buldu. «Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzelliği ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet örgütümüzün dik katli, ilgili olmasını isteriz» diyerek, Türkçeye gereken önemi verdi. Osmanlı karanlığından kurtulma yolunu açtı. Atatürk biliyordu ki «ulusal dil birliği, buna ermiş olanlar elinde, tükenmez bir kuvvettir.»¹² O halde, tüm ulus bireylerini, bu güce erdirmek gerekir. Atatürk'ün söylediği gibi, Osmanlıca yerine Türkçeyi koymak, bu yolla kültür dilimizi, Arapçanın ve Farsçanın etkisinden kurtarmak, «ikinci ve daha

¹⁰Dr. Arın Engin, *Atatürkçülükte Dil ve Din*, Atatürkkent (İstanbul) 1955, ss. 9-10.

¹¹Dr. Engin, *Ön Ver.*, s. 5.

¹²Aynı, s. 9.

önemli bir Dumlupınar Savaşını kazanmak olacaktır.»¹³ Bu bakımdandır ki Atatürk, 11 Temmuz 1932 gecesini, «dil işlerini düşünmek zamanı gelmiştir» diyerek «Türk Dili Tetkik Cemiyeti» adıyla bir dernek kurulmasını emretmiştir. Hemen o gece, Türk Dil Kurumunun tüzüğü ve çalışma programı üzerinde görüşülmeye başlanmıştır. Birinci Türk Dili Kurultayı da, 26 Eylül 1932 yılında açılmıştır. Atatürk, bu kurul-taydan : Halk arasında anadili kavramını ve duygusunu canlandır-mak, Türk dilinin sözcük gömüsünü özleştirmek, genel olarak dilimi-zi geliştirmek için yollar aranmasını istiyordu.¹⁴

İlk Dil Kurultayında, dil sorunu, enine-boyuna tartışıldı. Dilciler, yazarlar, ozanlar, Atatürk'ün başkanlığında, usanmak bilmeyen ça-lışmalar yaptılar. Türkçe'nin diğer yönleriyle birlikte, Atatürk'ün «baş-ka dillerdeki her bir söz için en az bir sözcük bulma» önerisi de ele alındı. Dilimizi zenginleştirmek için yeni yollar araştırıldı. Bunlar ara-sında en belirgin olarak :

1 — **Tarama Etkirliği** : Eski, yeni yapıtlar, metinler, gözden ge-çirilerek, kıyıda köşede kalmış Türkçe sözcükler toparlandı.

2 — **Derleme Etkirli-** : Halk ağzında yaşayan ve yazı diline geçmemiş bulunan Türkçe sözler derlendi.

3 — **Türemeye Etkirli-** : Türkçede söz yapma yolları belirlendi. Türkçe köklere, işletme —yapım— ekleri getirilerek, türlü yeni söz-cükler elde edildi.

Atatürk'ün, dilci olmamasına karşın,-yeni sözcüklerle bizzat geo-metri kitabı yazması, artı, eksi, üçgen, dörtgen vb. yeni terimleri kul-lanması, O'nun Türk diline ne denli gönül verdiğini göstermektedir. Her Türk üyesi, Ata'sının bu tutumunu, kendisine ilke edinmeli, «baş-ka dillerdeki her bir söz için en az bir sözcük bulma» yolunda, bu yarışa katılmalıdır.

«Türk demek, dil demektir. Ulusun çok belirgin özelliklerinden birisi dildir. Türk ulusundanım diyen insanlar, her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan, Türk ekinine (kültürüne), topluluğuna ilişkinliğini savlarsa, buna inanmak doğru olmaz»¹⁵

Atatürk, yukarıdaki tümceleriyile, ulus bireylerine hangi gerçeği vurgulamaktadır?

¹³Aynı, s. 13.

¹⁴Aksoy, **Ön Ver.**, s. 27.

¹⁵Mustafa Baydar, **Atatürk Diyor Ki**, Varlık Yayınları, 1957, s. 44. Ya-zar tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Bir ulusu ulus yapan, onun dilidir. Çünkü dil, bir ulusun törel benliğidir. Bunun örneğini ulus olarak Os manlı döneminde yaşadık : Saray ve medrese çevresi, dillerini, uydurma bir Osmanlıcaya kaptırınca, kendi benliğini unuttu. Bu kısır döngüdeki kişiler, Arapça'yı, Farsçayı, Türkçe'ye yeğlediler. Bunun sonunda da, Türkçeyi konuşanların, «kaba Türk», «çoban» olduklarını savlayarak, Türklüğü aşağıladılar. Bu Osmanlıca düşkünlerine Türk dili ve mantığı verilemediği için, ulus bilinci de kazandırılmamıştı. Bu nedendir ki dil, ulus için öyle bir etkindir ki, ancak onu konuşan ve yazanlar, o dilin yaratıcısı olan ulusun ulusal benliğine kavuşabilirler. Bu bakımdan, Türk ulusundanım diyen kişilerin Türkçe konuşması ve yazması zorunluluğu vardır.

Atatürk'ün dil devrimini kavrayamayanlar, bunu içine sindiremeyenler, dil ile ulusallık arasındaki bağı görmezlikten gelmektedirler. Geriye —Cumhuriyet öncesine— yönelik özlemlerini gizleyerek, dildeki özleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Atatürk'ün yoğun katkılarıyla uygulamaya konulan dil devrimi ve ilkelerini, baltalamaya çalışmaktadırlar. Bu kişiler, Arapça'nın ve Farsça'nın savunuculuğunu yaparken, ulusal varlığımızdaki yıkımı, hesaplaymamaktadırlar.

«Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çatışan bütün yabancı öğelerle savaşma gereği ve ulusal değerleri tam bir coşku ile, her karşıt düşünce önünde şiddetle ve özveriyle savunma zorunluğu iyice öğretilmelidir. Yeni kuşağın bütün tinsel güçlerine bu nitelik ve yeteneklerin aşılması önemlidir.» ATATÜRK

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II. s. 16)